№ 240 Դեկտեմբերի 24 1881 Դեկտեմբերի 24 № 240

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ· Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ"

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐԸ

ԵԿՈՂ 1882 ԹՒԻՆ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

Կը հրատարակվի նոյն գիրքով և նոյն պրօգրամմայով:

ՊՐՕԳՐԱՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II. Առաջնորդող յօդուածներ, III. Ներքին տեսութիւն, IV. Արտաքին տեսութիւն, V. Խառն լուրեր, VI. Հեռագիրներ, VII. Ֆելիետօն կամ Բանասիրական, VIII. Յայտարարութիւններ:

ԼՐԱԳՐԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ, 10 ռուբլ է, կէս տարվան 6 ռ., իւրաքանչիւր ամսին 1 ռուբլ. Հատավ համարները 5 կոպէկ:

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Ղզլարից: Ներքին լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Գերմանիա: Ֆրանսիա: Անգլիա: Նամակ Թիւրքիայից: Արտաքին լուրեր:—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ:—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Թիֆլիսի Ս. Գէորգ եկեղեցու կալուածական խնդիրը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՂԶԼԱՐԻՑ

Դեկտեմբերի 14-ին

Համարեա ամբողջ Ղզլարի ժողովուրդը հայեր են, որոնք գլխաւորապէս պարապում են այգեգործութեամբ. այս պարապմունքը այնքան զարգացած է այստեղ, որ հազիւ կարելի է գտնել մի փոքր ի չափէ ունևոր մարդ, որ այգի չունենայ. մի խօսքով այգեգործութիւնը այնպիսի մեծ նշանակութիւն ունի Ղզլարի համար, որ առանց նորան ոչ մի օր նա չէ կարող գոյութիւն ունենալ: Բայց հանգամանքները այնպէս են փոխվել, որ շուտով ժողովուրդը հարկադրված կը լինի թողնել այս պարապմունքը: Այն երկիրը, որը համարեա առանց աշխատանքի տալիս է ամենայն տեսակ բարութիւն, ինչպէս մի Հնդկաստան, շուտով ամայի պէտք է դառնայ հայերի ձեռքում, եթէ օտարները չը գան մշակելու և օգտվելու: Զարմանալի մարդիկ են մեր հայերը. նորանց անհաշտութիւնից և անտարբերութիւնից օտարները միշտ օգտվում են: Եւ ահա Ղզլարի այգեգործութիւնը ժողովրդի անհաշտութիւնից և անտարբերութիւնից շուտով կամ կոչնչանայ, կամ կանցնի օտարների ձեռքը, և այն ժամանակ մենք հայերս խելքի կը գանք, բայց ուշ կը լինի:

Ղզլարը տալիս է տարէնը մինչև 500,000 վեդրօ գինի, բացի սպիրտից. ինչ ահագին հարստութիւն, որից մենք հայերս չենք կարողանում օգտվել: Այս ամբողջ գինին առնում են տեղիս հայ վաճառականները խեղդելով մինչև կոկորդը խեղճ այգետէրերին և տանում են Նիժնի տօնավաճառ, բայց այստեղ այնքան ինտրիգաներ են գործածում միմեանց դէմ, որ ըստ հերթին իրանք ևս խեղդվում են Մօսկվայի վաճառականներից. այսպիսի վարմունքից գինու գինը այնքան ցած է ընկել, որ այժմեան մշակի և հացի թանգութիւնը անկարելի է անում այգեգործութիւնը և եթէ դա մինչև այժմ գոյութիւն ունի, այն էլ սպիրտի օգնութեամբ, որը ստացվում է հասարակ տեսակ գինուց և խաղողի ճաճից. բայց լուր կայ, որ այդ սպիրտի ակցիզը աւելանալու է հինգ անգամ, ինչպէս հարաւային Կովկասում: Եթէ այս լուրը կը հաստատվի, այն ժամանակ համարձակ կարելի է նախագուշակել Ղզլարի այգեգործութեան վերջը: Ցաւում է մարդու սիրտը տեսնելով որ այդպիսի մի հարուստ երկիր պիտի ամայի դառնայ մեր անհաշտութիւնից: Ժամանակը չէ արդեօք զարթնել քնից, քանի որ օտարները մեր ձեռքից չեն խլել բոլորը. միանանք և ուժերս ժողոված գործենք. հարստացնենք՝ համ երկիրը, համ մեզ:

Կ. Կ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Русскій Курьеръ» լրագիրը ասում է: «Շատ անգամ արդէն քննվեցաւ այն հարցը թէ հարկաւոր է ժողովրդական դպրոցներում մտցնել արուեստների ուսումը: Այժմ, ինչպէս լսում ենք, այդ հարցը նորից քննվեցաւ ազգային լուսաւորութեան մինիստրութեան ուսումնական մասնաժողովի մէջ:»

—

Հինգշաբթի, դեկտեմբերի 21-ին, Թիֆլիսի հայ դերասանական խումբը ներկայացրեց «Սիրուց խնլագար» դրաման, որի մէջ դերեր ունէին օր. Կաբադաչեան և տ. Հրաչեայ: Այդ վերջինը ներկայացման երեկոյ երկու ընծայ ստացաւ:

—

Երեքշաբթի օր, դեկտեմբերի 22-ին, Արծրունու թատրոնում կօնցերտ կար բարեգործական նպատակով, որին մասնակցեց ռուս երգական խօրը, պ. Ցէյտլինի առաջնորդութեամբ: Այդ խօրը որ բաղկացած է 12 կանանցից և 6 տղամարդուց աւելի լաւ է երգում բուն ռուս երգերը, քան թէ եւրօպական եղանակները:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Անգլիական „Standard" լրագրին հաստատ աղբիւրներից հաղորդում են, որ վերջին ժամանակներում գերմանական թագաժառանգի և իշխան Բիսմարկի մէջ նշանաւոր խորհրդակցութիւններ են եղել: Գերմանական թագաժառանգի կարծիքով, գերմանական կառավարութեան և պապի մէջ եղած դժուարութիւնների ոչնչացնելը և իշխան Բիսմարկի տնտեսական վերանորոգութիւնների իրագործելը կը նպաստեն Գերմանիայի զարգացմանը և հաստատութեանը: Բայց այդ նպատակներին հասնելու համար շատ տարիներ են հարկաւոր: Կայսրը բաժանում է թագաժառանգի և իշխան Բիսմարկի այդ կարծիքները և այդ պատճառով վճռել է այդ նախագիծը կտակել իր ժառանգին: Ռայխստագի բացումից առաջ կայսրի, թագաժառանգի և իշխան Բիսմարկի մէջ համաձայնութիւն կայացաւ այդ հարցի վերաբերութեամբ, որ և յայտնվեցաւ գահական ճառի մէջ: Այն խօսքերը, որոնք վերաբերում էին նախագիծը ապագային կտակելուն, մտցրած էին գահական ճառի մէջ իշխան Բիսմարկի խորհրդով և թագաժառանգի հաւանութեամբ: Իշխան Բիսմարկի և թագաժառանգի մէջ եղած խորհրդակցութիւնների ժամանակ նրանց մէջ համաձայնութիւն է կայացել ներքին և արտաքին բոլոր հարցերի վերաբերութեամբ:

Թիւրքաց դեսպանութիւնը ուղևորվեցաւ Բերլինից Կ. Պօլիս: Դեսպանութեան գլխաւոր Ալի-Նիզամ փաշա ընդունվեցաւ Վիլհելմ կայսրի եղբայր իշխան Կարլից, իսկ սուլթանի մտնաւոր քարտուղար Ռեշիդ-բէյ խորհրդակցութիւն ունեցաւ իշխան Բիսմար-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

«Մշակի» ընթերցողներին բաւական յայտնի է Թիֆլիսի ս. Գէորգ եկեղեցու (Քամօենց) պատկանող գետնի վէճը պ. Շարուրովի հետ, որը 12 տարով պայման կապելով հոգ. կառավարութեան հետ, այդ գետնի վրա կառուցել էր շինուածքներ, և իւրաքանչիւր տարի, որպէս վարձ, տալիս էր եկեղեցուն մի քանի հարիւր ռուբլ միայն թէև ինքը պ. Շարուրովը ստանում էր ամեն տարի մօտ քսան հազար ռուբլ եկամուտ: Այդ հրէշաւոր պայմանի մասին, թէ որքան անտես էին առնված նրա մէջ եկեղեցու շահերը, արդէն խօսվել է «Մշակի» մէջ:

Պայմանագրի 12 տարի ժամանակամիջոցը լրացած լինելով, բացի դրանից, երկու տարի էլ աւել պ. Շարուրովը վայելած լինելով եկեղեցապատկան գետնի եկամուտները, վերջապէս եկեղեցու ծխականները խելքի են գալիս, և հոգ. կառավարութեան միջնորդութեամբ, կամենում են պ. Շարուրովի հետ գործը վերջացնել: Ընտրվում է մի մասնաժողով, հինգ անձինքներից բաղկացած, գործը քննելու համար:

Մասնաժողովը իր պարապմունքները աւարտած լինելով, կիրակի, 20 դեկտեմբերի, առաջնորդարանի դահլիճում հաւաքված ժողովին ներկայացրեց իր պատրաստած զեկուցումը և մի յատակագիծ, որի վրա որոշված էին եկեղեցապատկան գետնի սահմանները ու քանակութիւնը:

Իր քննութիւնների մէջ մասնաժողովը հասել էր հետևեալ եզրակացութիւններին, թէ պ. Շարուրովի պայմանագիրը պէտք է այսուհետև համարել զրկված իր օրինական նշանակութիւնից, իսկ նրա պահանջը, թէ նա իրաւունք ունի կրկին 12 տարով նորոգել պայմանագիրը մի և նոյն բովանդակութեամբ,—այդ պահանջը ևս պէտք է համարել անիրաւացի, որովհետև հակառակ է եկեղեցապատկան կալուածքների վերաբերութեամբ հրատարակված արդէն յայտնի օրէնքի յօդուածներին:

Բայց որպէս զի վէճը պ. Շարուրովի հետ խաղաղական ճանապարհով վերջանայ, յանձնաժողովը իր զեկուցման մէջ բարւոք է համարում գործը վերջացնել հետևեալ կերպով. 1) որ պ. Շարուրովը տայ եկեղեցուն նրա գետնի վրա իր ծախքով կառուցած 4 խանութներ, որոնք բերում են 4000 ռուբլ տարեկան եկամուտ և մի ներքնատան (պօդվալի) կէս մասը: 2) պ. Շարուրովի կառուցած մնացած շինուածքների տակ գտնված եկեղեցապատկան գետինը, որ 135 քառակուսի սաժէն է, վաճառվի իրան պ. Շարուրովին, իւրաքանչիւր քառակուսի սաժէնը 100 ռուբլով, և ստացվի նրանից 13,500 ռուբլ յօգուտ եկեղեցու:

Մեզ յայտնի չէ, թէ ինչ հրահանգներով այդ գործը յանձնված է եղել մասնաժողովին, արդեօք նա պիտի բաւականանար միմիայն քննութիւններով, թէ իր քննութեան սահմանից անցնելով, նա պիտի որոշէր և այն եղանակները, որով աւելի նպատակայարմար կը լինէր վերջացնել գործը պ. Շարուրովի հետ, ի հարկէ, եկեղեցու շահերը միշտ նախադաս բռնելով: Բայց, մեր կարծիքով, մասնաժողովի առաջարկութեան մէջ եկեղեցու շահերը ոչ միայն նախադաս չեն բռնված, այլ բոլորովին անտես են առնված: Ահա ինչ պատճառով. մասնաժողովը առաջարկում է եկեղեցապատկան գետինը վաճառել պ. Շարուրովին, իւրաքանչիւր քառակուսի սաժէնը գնահատելով 100 ռուբլով, և ստանալ նրանից 13,500 ռուբլ: Բայց ինչ փաստերի վրա է հիմնում իր արած գնահատութիւնը,—այդ մասին ոչինչ տեղեկութիւն չը կայ: Եթէ պէտք էր եկեղեցապատկան գետինը անպատճառ վաճառել պ. Շարուրովին, մասնաժողովը պարտաւոր էր հրաւիրել հմուտ գնահատողներ և նրանց կարծիքի վրա հիմնել իր վճիռը: կամ պէտք էր գոնէ ի նկատի առնել, թէ եկեղեցապատկան գետնին սահմանակից, կամ նոյն փողոցի վրա գտնվող այլ անձանց պատկանող գետինները որքան արժէք ունեն և նրանց համեմատ գնահատել նաև եկեղեցապատկան գետինը: Ամեն երեխայ գիտէ, որ Թիֆլիսի ամենագլխաւոր փողոցի վրա, որտեղ գտնվում է և ս. Գէորգ եկեղեցու գետինը, հողերի մի քառակուսի սաժէնը արժէ ոչ թէ 100 ռուբլ (որպէս գնահատել է մասնաժողովը) այլ երկու, երեք հարիւրից մինչև հինգ հարիւր ռուբլ կամ աւելի: Ուրեմն պ. Շարուրովը փոխանակ 13,500 ռուբլու, գոնէ պէտք է մի 100,000 ռուբլ տայ, որ յիշեալ գետնին տէր լինի:

20 դեկտեմբերի ժողովի մէջ ներկայ գտնվող հանդիսականներից միայն մէկը՝ բժիշկ պ. Բարաքեանցը նկատողութիւն արեց եկեղեցական գետնի չափից դուրս էժան գնահատվելու մասին: Բայց մասնաժողովի անդամները, որոնք աւելի պ. Շարուրովի փաստաբանի պաշտօն էին կատարում, քան եկեղեցու շահերը պաշտպանողի, նրան պատասխանեցին, թէ գետինը Քամօենց ժառանգների հետ վիճելի է, և որովհետև պ. Շարուրովը իր վրա է առնում, ինչ վախճան որ ունենայ գործի վէճը ատեանում, այդ պատճառով և մասնաժողովը նրան զիջումներ արեց գնահատութեան մէջ:

Մենք չենք կարծում, որ պ. Շարուրովը այն միամիտ պտուղներից լինէր, որ վիճելի գետնին ոչ թէ 13,500 ռուբլ, այլ 13 կոպէկ վճարէր: Մեզ յայտնի է, որ Թիֆլիսի նահանգական դատարանը վաղուց արդէն այդ գործը վճռել է յօգուտ եկեղեցու, և որոշել է, թէ ինչ չափով, ինչ սահմանով, որքան գետին պատկանում է եկեղեցուն:

Պ. Շարուրովի հետ գործը մի այլ եղանակով վերջացնելու վրա մասնաժողովը կամ ուշադրութիւն չէ դարձրել, կամ չէ կամեցել ուշադրութիւն դարձնել:—Այդ այն եղանակն է, որ փոխանակ եկեղեցապատկան գետինը պ. Շարուրովին վաճառելու, ինքը եկեղեցին գնէր նրա կառուցած շէնքերը: Ճշմարիտն ասած, մենք չենք հասկանում, թէ ինչն է ստիպում մի այսպիսի հարուստ, արդիւնաբեր եկեղեցապատկան կալուածք վաճառել պ. Շարուրովին, այն ևս ամենաչնչին գնով: Ինչու չը գնել նրա կառուցած շէնքերը և

կի հետ և իր խօսակցութեան հետևանքները անձամբ յայտնեց Թիւրքաց դեսպանին Բերլինի մէջ։ Շատերը կարծում են, որ սուլթանի մասնաւոր քարտուղարը իր տիրոջից առանձին յանձնարարութիւն ունէր, որ և հաղորդեց իշխան Բիսմարկին։ Կարծում են, որ Ռադօվից գերմանական դեսպան կը նշանակվի Կ. Պօլսի մէջ։

Նորերումս ֆրանսիական լրագիրները հաղորդեցին, որ Գամբետտայի բարեկամուհի և „Nouvelle Revue" հրատարակիչ տիկին Էդմօն-Ադամ ուղևորվում է Ռուսաստան և որ նրա ճանապարհորդութիւնը քաղաքական նպատակներ ունի։ Իշխան Բիսմարկի „Nord Deut. Ztg." մի նկատողութիւն է տպել տիկին Էդմօն-Ադամի կապերի մասին ռուս բարձրաստիճան անձանց հետ և նրա ճանապարհորդութեան քաղաքական նպատակների մասին։ Լրագրի կարծիքով տիկինը լաւ ընդունելութիւն կը գտնի Ս. Պետերբուրգի մէջ։ Քաղաքական բոլոր գործիչները, թէ ֆրանսիացիք և թէ օտարները, այցելում էին նրա սալօնը փարիզի մէջ, այդ պատճառով նա նշանաւոր կապեր ունի և Ռուսաստանի մէջ։ Լրագիրը մատնացոյց է անում, որ տիկնոջ թերթի մէջ միշտ նկատվել է ատելութիւն և անհաշտ թշնամութիւն դէպի Գերմանիա։ Այդ թերթի մէջ տպվել են ռուս հեղինակների այնպիսի յօդուածներ, որոնք չէին կարող հրատարակվել Ռուսաստանի մէջ։ Իշխան Բիսմարկի լրագիրը բաւականանում է այդ փաստերի հաղորդութեամբ առանց եզրակացութիւններ անելու։ Ցաւալի է, նկատում են լրագիրները, որ այդ յօդուածի մէջ քաշված է տիկին Լամբերի մասնաւոր կեանքը և նա մեղադրվում է քաղաքական ամուսնութեան համար, որի հետ ոչ ոք գործ չունի։

ՖՐԱՆՍԻԱ

Հաստատ աղբիւրներից հաղորդում են, որ ֆրանսիական արտաքին գործերի մինիստրութիւնը իր առաջարկութեամբ կոմս Շօդօրդին գեներալ Շանզիի տեղ դեսպան նշանակելու մասին բարեյաջող պատասխան ստացաւ ռուսաց կառավարութիւնից։ Ֆրանսիական կառավարութիւնը վճռել է դեսպաններ նշանակել Լօնդօնի մէջ Տիսօին, Կ. Պօլսի մէջ՝ մարկիզ Նօյելին, Բերլինի մէջ՝ Կուրսելին։

Գամբետտայի կողմնակից լրագիրների դատողութիւնները, որոնք կարծիք են յայտնում, թէ Գամբետտա անսահման իշխանութիւն ունի վարչութեան վրա, և մերժում են պարլամենտի իրաւունքը հսկողութիւն ունենալ նրա նշանակած վարչական անձանց վրա, երկիւղ են պատճառում պարլամենտական շրջաններին։ Օրինակի համար գեներալ դը-Լօնէ պատերազմական մինիստրութեան մէջ արտիլերիական բաժնի կառավարչի պաշտօն է ստացել։ Այդ գեներալը մայիսի 16-ի մինիստրութեան ժամանակ Ռուանի մէջ զինուորական շրջանի գլխաւորի պաշտօն էր վարում։ Պատերազմական մինիստր Ռօշբուէ նրան հրամայեց գալ Փարիզ և իր զօրքերով գրաւել Մօնմարտր և Պուասօնիէր բուլվարները։ Ներկայումս բացի պատերազմական մինիստր Կամպենօնից, որ հանրապետական է համարվում, թէպէտ մի և նոյն ժամանակ Գամբետտայի կոյր գործիք է, պատերազմական մինիստրութեան բոլոր նշանաւոր պաշտօնները ստացել են հանրապետութեան յայտնի թշնամիները։ Հանրապետական բարձրաստիճան օֆիցերներից չորսը նորերումս արձակված են „շատախօսութեան" պատճառով։ Շատերը հարցնում են. արդեօք ի՞նչ նպատակ ունի Գամբետտա լցնել պատերազմական մինիստրութիւնը գեներալներով և օֆիցերներով այն շրջաններից, որոնք յայտնի են իբրև հանրապետութեան ամենաոխերիմ թշնամիներ։ Մինչև անգամ „Télégraphe" լրագիրը, որ մինիստրութեան կողմնակից է, այդ առիթով երկիւղ է յայտնում և կառավարութիւնից բացատրութիւններ է պահանջում։ Գամբետտային շատ լաւ յայտնի է, թէ այն յետադիմականները, որոնց նա բարձր պաշտօններ է տալիս հանրապետութեան մէջ, ոչ թէ միայն չեն հաշտվում հանրապետութեան հետ, այլ ընդհակառակը նրան աւելի էլ թշնամաբար են վերաբերվում։

Սենատի անդամներին ընտրողների ձախ բաժինը մտադիր է ընտրել „Rappel" լրագրի խմբագիր Վակերիին և մայոր Լաբօրդերին, որ մի ժամանակ բողոքեց մայիսի 16-ի մինիստրութեան դէմ, երբ նա կամենում էր պետական յեղափոխութիւն գործել։ Այդպիսով նրանք կամենում են բողոքել Գամբետտայի դէմ գեներալ Միրիբելին գլխաւոր շտաբի հրամանատար նշանակելու պատճառով։

Չը նայելով երդվեալ դատաւորների վճռին Ռօշֆորի գործի վերաբերութեամբ, Ռուստան կը վերադառնայ Տունիս և կը շարունակի վարել մինիստր-տեղապահի պաշտօնը։ „Temps" լրագրին հեռագրում են, որ Ռօշֆորի դատաստանական գործից յետոյ Տունիսի մէջ աւելի մեծ չափերով են կատարվում ցոյցեր Ֆրանսիայի հովանաւորութեան դէմ Տունիսի վրա։ Ֆրանսիայի թշնամիները կրկնակի համարձակութեամբ նորոգեցին իրանց ինտրիգները։ Ռօշֆորին արդարացնելուց յետոյ անմիջապէս նրանք ուղևորվեցին Բարդօ և յայտնեցին „ուրախալի լուր", թէ Ռուստան այլ ևս չի վերադառնայ Տունիս։ Ֆրանսիայի թշնամիները Տունիսի մէջ ոչ թէ միայն իտալացիներն են, այլ և թիւրքերը, որոնք նշանաւոր գործ են կատարում։

„Journal des Débats" լրագրի յայտնի խմբագիր և սենատոր Ջօն Լեմուան դիմում է Գամբետտայի հեռատեսութեանը այն մտադրութիւնների առիթով, որ վերաբերում են Գամբետտային սենատի իրաւունքները սահմանափակելու մասին։ Լեմուան յիշեցնում է մինիստր-նախագահին Կահօրի մէջ արտասանած խօսքերը, երբ նա դեռ պատգամաւորների ժողովի նախագահ էր։ Այն ժամանակ Գամբետտա կարծիք յայտնեց, որ հակառակ էր սահմանադրական արագ վերանորոգութիւններին և հանրապետութեան ապագայի համար մեծ նշանակութիւն տուեց սենատի իրաւունքներին։ Գամբետտայի այդ կարծիքը այժմ փոխվել է, որովհետև սենատը մերժեց նրա ընտրողական օրինագիծը ցուցակներով։ „Journal des Débats" ակնարկում է, որ լիազօր իրաւունքներ ունեցող սենատը կարող է ժամանակով փրկարար նեցուկ լինել ոչ թէ միայն հանրապետութեան համար, այլ և այժմեան կառավարութեան համար։ Այդպիսով Գամբետտային և նրա կուսակցութեանը խոստացվում է սենատի պաշտպանութիւնը պատգամաւորների ժողովի հանրապետական մեծամասնութեան դէմ։ Առժամանակ մինիստրները ծածկում են իրանց արմատական լինելը։ Լուսաւորութեան մինիստր յայտնի աթէիստ Պօլ-Բէր կաթօլիկ թեմերին մի շրջաբերական ուղարկեց, որով նա հրամայում է եկեղեցիների մէջ կատարել յայտնի աղօթքները հանրապետութեան համար։ Աստուածութեան փոխարէն կառավարութիւնը ցանկութիւն է յայտնում ձեռք բերել հոգևորականութեան բարեկամութիւնը և պաշտպանութիւնը։

ԱՆԳԼԻԱ

Նորերումս Իրլանդիայի մէջ կայացաւ կանանց կալուածական միութեան ժողովը։ Չը նայելով, որ կառավարութիւնը մի շրջաբերական էր հրատարակել, որ սպառնում էր կալանաւորել միութեան անդամներին, այնու ամենայնիւ հաւաքվեցան 36 կին և ժողովը կայացաւ տիկին Հէնրի Ջօրջի նախագահութեամբ։ Խորհրդակցութիւնների ընթացքին հետևում էին պօլիցիական երկու գործակատարներ, որոնք կալանաւորեցին միութեան ծառային այն ժամանակ, երբ նա պատրաստվում էր յանձնել փոստին նամակների ծրարը։ Օրիորդ Պարնել, որ ներկայ չէր ժողովին, կարգադրեց, որ նամակները և դրամական ծրարները ուղարկվեն Լօնդօնի ուսումնարանական մասնաժողովի անդամ օրիորդ Կէյլերին, եթէ կանանց միութեան կատարող մասնաժողովի անդամները կալանաւորվեն։ Միութիւնը մի գաղտնի մասնաժողով ընտրեց, որ պարտաւոր է պաշտպանել նրա շահերը, եթէ անդամները բանտարկվեն։ Մի և նոյն ժամանակ Դուբլինի մէջ կալուածատէրերի ժողով կայացաւ, որին 250 մարդիկ էին մասնակցում։ Ժողովը մի քանի վճիռներ կայացրեց, որոնք բողոքում են կալուածական օրէնքի գործադրութեան ձևի դէմ և պահանջում են, որ կալուածատէրերը վարձատրվեն այդ օրէնքի պատճառով կրած վնասների համար։ Այնու ամենայնիւ կալուածական դատարանները շարունակում են կալուածական տուրքերի պակասեցնելը։ Առաջ նրանք պակասեցնում էին 25—30%, իսկ այժմ 33%։ Մի քանի տեղ կալուածական տուրքը կիսով չափ պակասեցրած է։ Կալուածատէրերը աշխատում են դատարաններից դուրս հա-

---

չը հնազանդել նրան։ Այդ հարցի վրա 20 դեկտեմբերի ժողովում ուշադրութիւն դարձրեց միայն պ. Գ. Խատիսեանը։ Նա պարզ թուանշաններով ցոյց տուեց, որ եթէ եկեղեցին գնելու լինի պ. Շարուրօվի շէնքերը, կը ստանայ իւրաքանչիւր տարի 10,000 րուբլի հաստատ եկամուտ և տէր կը լինի մի հարուստ կալուածքի, որի եկամուտները տարեց-տարի աւելի և աւելի աճելու հաւանականութիւն ունեն։

Մենք բոլորովին համաձայն ենք պ. Խատիսեանի խելացի առաջարկութեան հետ, և ցաւում ենք, որ նա չը պնդեց իր առաջարկութեան վրա, և ընդունեց մասնաժողովի մի քանի վայրիվերոյ բացատրութիւնները։

Պ. Շարուրօվի շէնքերը գնելու համար պէտք է նրան տալ (մասնաժողովի ասելով) 30,000 րուբլ։ Թէև նա այդ գումարի կէսի չափ էլ չէ ծախսել շէնքերի վրա, այնու ամենայնիւ, այդ գումարը ձեռք բերելը մի մեծ դժուարութիւն չունի, որովհետև կարելի է նոյն կալքը գրաւ դնել մի որ և իցէ բանկում և ստանալ փողերը։

Կրկնում ենք, եկեղեցու շահերը պահանջում են գնել պ. Շարուրօվի կառուցած շէնքերը և հեռացնել նրան։ Ինչի նման կը լինի եկեղեցին, երբ նա սունկի նման կը մնայ մէջ տեղում, իսկ նրա չորս կողմի գետինը կը վաճառվի պ. Շարուրօվին։ Իսկ եթէ վաճառումը անհրաժեշտ համարվի, գոնէ պէտք է այնքան խոհական լինել և չը բաւականանալ մասնաժողովի գնահատութիւնով, այլ նշանակել աճուրդ, և ով որ բարձր գին կը տայ, նա կը ստանայ գետինը։ Իսկ ինչ որ վերաբերում է պ. Շարուրօվի հետ դատավարութեանը, այդ մասին մենք աւելորդ ենք համարում խօսել, քանի որ նրա ձեռքում գտնված պայմանագիրը ինքն ըստ ինքեան նշանակութիւն չունի։

Բայց մենք չենք կարող մի քանի խօսք չասել 20 դեկտեմբերի ժողովի կազմութեան մասին։ Այդ կէտը հետաքրքիր է աւելի այն կողմից, որ դրանով բացատրվում է, թէ ինչպէս են քննվում, ինչպէս են վճռվում և ինչպէս են վերջանում մեզ մօտ հասարակական ոչ թէ փոքր, այլ խոշոր գործերն անգամ, որոնցից մէկը կարելի է համարել և պ. Շարուրօվի հետ ունեցած գործը։

20 դեկտեմբերի ժողովից մէկ օր առաջ «Մշակի» և «Մեղուի» մէջ տպվում է մի խուլ, անորոշ յայտարարութիւն այս բովանդակութեամբ. «Տփխիսի Թաղի սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ ժամաւորների մասնաժողովը, որ ընտրված էր եկեղեցական գետնից կ ա պ ա լ ո վ տ ա լ ո ւ խնդիրը քննելու համար, պատիւ ունի ընդ սմին խնդրել մեծ. ժողովրդականներից շնորհ բերել կիրակի ամսոյս 20-ին, երեկոյեան 6 ժամին, Վիճակաւոր կոնսիստորիան մասնաժողովի զեկուցումը լսելու համար»։ Մենք չենք հասկանում մասնաժողովը ինչ նպատակ կարող էր ունենալ մի այսպիսի խարդախ յայտարարութիւն տպել տալով։ Մասնաժողովը ընտրված է եղել քննելու ս. Գէորգ եկեղեցւոյ (այսինքն Քամօեանց եկեղեցւոյ) պատկանող գետնի և նրա ունեցած կալուածական վէճը պ. Շարուրօվի հետ։ Բայց յայտարարութեան մէջ ոչ պ. Շարուրօվի անունը կայ և ոչ կալուածական վէճի մասին մի որ և իցէ ակնարկութիւն։ Յայտարարութեան մէջ յիշվում է մի բոլորովին նոր հնարած բան, իբր թէ եկեղեցական գետինը կամենում են կ ա պ ա լ ո վ տ ա լ և այդ հարցը քննել է մասնաժողովը, և պիտի ներկայացնէ իր զեկուցումը։ Բայց կապալով տալու խնդիր ոչ յարուցվել է և ոչ յանձնվել մասնաժողովին։ Կարծես, ամբողջ յայտարարութիւնը միայն այն մտքով խմբագրված էր, որ ոչ ոք ոչինչ չը հասկանայ.... Եւ մենք այդ չը հասկանալուն ենք վերաբերում, որ 20 դեկտեմբերի ժողովում ս. Գէորգ եկեղեցու ծխականներից եկել էին մի երկու, երեք հոգի միայն, քանի որ, պէտք էր ծխականների եթէ ոչ բոլորը, գոնէ կէսը ժողովում ներկայ լինէր։

20 դեկտեմբերի ժողովը մեր ամենախայտառակ ժողովներից մէկն էր, որ ժողովրդի անունով են գործում, բայց իսկապէս ժողովուրդ չէ լինում, լինում են մի քանի ը ն տ ր ե ա լ ն ե ր, որ իրանց ուզածին պէս փուքը չուռ են տալիս։

Միթէ կոնսիստորիան չէր կարող իր կողմից աւելի պարզ, աւելի որոշ մի յայտարարութիւն տպել տալ, գոնէ մէկ շաբաթ առաջ, և կրկնել լրագրի մի քանի համարներում, որ ժողովուրդը հասկանար. թէ ինչ գործի համար են հրաւիրում իրան։ Միթէ կոնսիստորիան չէր կարող հրամայել ս. Գէորգ եկեղեցու քահանաներին, որ ժամաւորներին ծանուցում անէին, թէ այս ինչ օրը պէտք է ժողով լինի պ. Շարուրօվի գործի մասին, որովհետև դրանց աւելի էր հետաքրքրում իրանց եկեղեցու օգուտը և նրա շահերի պաշտպանութիւնը։

Այս բոլորը այսպէս վճռելուց յետոյ, մեր կարծիքով, կոնսիստորիայի ներկայացուցիչ Մամբրէ վարդապետը, որ ներկայ էր ժողովին, թոյլ չը պիտի տար ժողովի կայանալը, երբ որ տեսաւ ս. Գէորգ եկեղեցու ծխականներից մի երկու, երեք հոգի էին եկել, իսկ միւս եկեղեցիների ժողովրդից նոյնպէս ներկայ էին նոյն թւով մարդիկ։ Բայց չը գիտենք ինչն էր փականք դրել հայր սուրբի լեզուի վրա։

Վերջապէս, մասնաժողովը իր պատրաստած զեկուցումը կարդաց. ժողովուրդը (այսինքն այդ երկու, երեք հոգին) լսեց։ Հանդիսականների (այսինքն այդ երկու, երեք հոգու) հաւանութեամբ կազմվեցաւ պրօտօկօլ այս բովանդակութեամբ. մասնաժողովի առաջարկութիւնը, պ. Շարուրօվի հետ գործը խաղաղութեամբ վերջացնելու համար, ընդունել իրաւացի և եկեղեցու շահերին նպաստաւոր։ Խնդրել վեհ. Կաթողիկոսից, որ բարեհաճի մասնաժողովի առաջարկութեան համեմատ օրինական տնօրինութիւնները գործ դնել և վէճին վախճան տալ։

Վեհափառ Կաթողիկոսի ուշադրութիւնը հրաւիրելով գործի մեծ նշանակութեան վրա, մենք յուսով ենք, որ նա թոյլ չի տայ, որ ս. Գէորգ եկեղեցու հարուստ կալուածքները մի քանի անձանց անհեռատեսութեան զոհ լինեն, և պ. Շարուրօվը առիթ ունենայ կրկին խաղալ նոյն խաղը, ինչ որ կատարեց 12 տարի առաջ, երբ առաջին անգամ պայման կապեց հոգ. կառավարութեան հետ։

* * *